

безпосереднім її виконавцем, а швидше проживає цю дію, причому факту пов'язання з людиною певної події, настрою чи стану відповідає завжди одна з позицій валентного поля, але ніколи позиція підмета.

Серед досліджуваних чеських безособових речень речення з предикативним центром *být* + *предикат* вказують на характеристику атмосферних явищ: *Bylo dusno, zřejmě na déšť'* (I. Klíma); *Venku přšelo a bylo dost chladno* (P.Tigríd); *Tady bylo spíš vlhko a dopoledne přšelo* (H.Malířová); виражають суб'єктивно-об'єктивне оцінювання обстановки чи середовища: *Je pěkně* (K. Mašek); *Bylo tak ticho v domě a venku* (Mája Z.); *Zase bylo ticho* (Vočková O.) та використовуються на позначення фізичного чи душевного стану особи: *Není vám nevolno?* (K.Žák); *Ráno jí bylo hůře* (K.Sezima); *Je-li vám teplo, odložte si kabát* (H.Malířová).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Mluvnice češtiny. Díl 3. Skladba. – Praha: Academia, 1987. – 746 s.; 2. Удовиченко Г.М. Словосполучення у сучасній українській мові / Г.М.Удовиченко. – К.: Наук. думка, 1968. – 227 с.; 3. Havránek B. Česká mluvnice / B. Havránek., A. Jedlička. – Praha: Stát. ped. nakl-ství, 1981. - 587s.; 4. Karlík P. Skladba češtiny pro cizince / Petr Karlík, Aleš Svoboda. – Brno: Rektorát UJEP. – 1982. – 174 s.

Колеснікова І.А. (Київ, Україна)

Парадокси суб'єктивного та об'єктивного при виборі одиниці номінації

У статті розглянуто парадокси суб'єктивного та об'єктивного в процесі відбору одиниці професійної номінації, виділено функції мовної особистості та принципи відбору лінгвального знака в спеціальній комунікації.

Ключові слова: професійний дискурс, професійна номінація, парадокс, принцип вибору лінгвального знака, функції мовної особистості.

В статье рассмотрены парадоксы субъективного и объективного в процессе отбора единицы профессиональной номинации, выделены функции языковой личности и принципы выбора лингвального знака в специальной коммуникации.

Ключевые слова: профессиональный дискурс, профессиональная номинация, парадокс, принцип выбора лингвального знака, функции языковой личности.

In the article the paradox of the subjective and objective is considered in the process of stlection of the unit of professional nomination. The function of linguistic personality and principles of lingual sign choice in special communication are highlighted.

Key words: professional discourse, professional nomination, paradox, principal of lingual sign choice, function of linguatiac personality.

Професійний дискурс як складний соціальний феномен, що пов'язаний, з одного боку, з фаховою діяльністю його учасників, а з другого – з мовцем як особистістю, діяльність якої детермінована мовними та позамовними чинниками, потребує докладного вивчення.

Актуальність теми нашого дослідження полягає у необхідності аналізу факторів суб'єктивного та об'єктивного в процесі спеціальної номінації.

Об'єктом аналізу в нашій розвідці є номінація у професійному дискурсі як результат діяльності мовної особистості.

Предметом дослідження є парадокси, що виникають у процесі спеціальної номінації.

Метою статі є виокреслення цих парадоксів та встановлення принципів професійної номінації, а також функцій мовної особистості.

Завдання:

- виявити механізм номінації у професійному дискурсі;
- порівняти специфіку процесу номінації у професійному та художньому дискурсах;
- сформулювати принципи спеціальної номінації та встановити функції мовної особистості у професійному дискурсі.

Вибір тієї чи іншої одиниці номінації впливає на формування ідіостилу окремого дослідника (фахівця), автора спеціального тексту. Розуміння стилю як сукупності однаково забарвлених засобів, на думку М.Кожиної, призводить до висновку, що "виходить, в узусі немає стилю", що він існує лише в мові. Автор кваліфікує стиль як "сукупність різнобарвних одиниць, у якій переважає їх конкретна група" [1, 84]. Дуалізм при виборі одиниці номінації викликаний тим, що адресант у професійному дискурсі змушений виконувати дві суміжні функції: продуцента інформації та її оформлювача за допомогою лінгвальних знаків, тобто виступає в двох іпостасях одночасно: фахівця певної галузі знань і лінгвіста.

Вибір мовної одиниці у професійному дискурсі є творчим процесом, оскільки творча уява фахівця спрямована на пошук нової інформації та відповідної одиниці мови, що зможе репрезентувати її. Творча умова при цьому виступає одним із складників діяльності мовця в поєднанні з принципом класифікації інформації, коли уявлення про конкретну реальію перетворюються на поняття, теорію, концепцію і фіксуються в конкретній мовній одиниці. У адресанта художнього дискурсу творча уява перетворюється шляхом сполучення уявлень (асоціацій) і реалізується через художній образ, закріплений у тексті твору.

Домінантою ідеостилу письменника стає ексклюзивна, одинична одиниця. Мовця у професійному дискурсі цікавить не індивідуальне, а загальне, об'єктивне, що реалізується через індивідуальну мовну стратегію адресанта. У спеціальному тексті потенції образної назви значно менші в

порівнянні з художнім текстом, тому що професійна сфера значно обмежує можливості для утворення подібних одиниць, тобто обрання образної назви як мотиваційного слова. Дуалізм при виборі лінгвального знака виникає як результат обмеження суб'єктивізму мовця, номінаторська діяльність якого суперечить професійній нормі або професійному стандарту.

Серед функцій мовної особистості у професійному дискурсі можна виділити такі:

- функція номінатора, яка реалізується за умови відсутності формального відповідника для нового спеціального поняття. Вона детермінована метою вибору назви та сферою професійної діяльності мовця. Актуальними для професійного дискурсу будуть такі етапи процесу породження терміна:

а) уявлення про певний предмет, ознаку тощо, тобто про позначуване, що відбувається на основі емпіричного досвіду (абстрагування);

б) формування тлумачення позначуваного, оформленого як його дефініція (категоризація);

в) інспекція наявних мовних знаків як форми, що репрезентує поняття (мовний);

г) зчеплення ідеального (поняття) і матеріального (термінологізація спеціального поняття);

д) введення поняття до системи понять (класифікація);

е) оцінка терміна як мовного відповідника поняття професійною спільнотою (кодифікація).

Ця модель діяльності номінатора актуалізується в процесі породження терміна;

- функція класифікатора виявляється в установленні зв'язків між поняттям і назвою, ступеня їх семантичної "синхронності", а також відповідності мовної одиниці як формального знака нормам літературної мови;

- функція термінографа реалізується через визначення "межі" змісту поняття і оформлення його дефініції. У художньому дискурсі автор не зобов'язаний тлумачити неологізми: вони або стають загальноживаними лексемами, або переходять до пасивного шару. У професійному дискурсі дефініція є обов'язковим елементом класифікації понять;

- дидактична функція мовця у професійному дискурсі зводиться до адаптації складних спеціальних понять і текстів, їх моделювання, наближення до стандартних синтаксичних конструкцій;

- популяризаторська функція мовця пов'язана з поширенням знань через науково-популярні тексти;

- функція координатора полягає в дотриманні відповідності професійної інформації засобам номінації. Він фактично координує діяльність двох узагальнених мовних особистостей: фахівця та лінгвіста (за умови пріоритету фахівця, оскільки домінантою професійної комунікації є зміст).

Можна виділити такі принципи вибору професійної одиниці

комунікації, що дозволять уникнути суперечностей між змістом спеціального поняття і назвою, що його номінує:

- а) принцип свідомого вибору мовного знака, що корелює з уявленням про реалії;
- б) принцип колективної доцільності, що забезпечує спілкування професійної спільноти;
- в) принцип відносної стабільності обраної лінгвальної одиниці;
- г) принцип професійної конвенційності у випадку відсутності адекватної мовної одиниці;
- д) принцип диференціації мовних одиниць на різних рівнях;
- е) принцип точності, коли обраний знак не дає можливості подвійного трактування.

Р.Якобсон трактує художній текст як "інформаційний генератор, що має риси інтелектуальної особистості" [Цит. за: 2, 482]. Цю характеристику можна екстраполювати на спеціальний текст, проте вектор прояву особистості в них буде різним. Художній текст відображає реальний світ в ідеальному світі естетичної дійсності, спеціальний текст відображає об'єктивну дійсність в об'єктивних наукових категоріях. Науковий текст може відображати гіпотетичний світ; віртуальний світ, запропонований адресантом; один з варіантів реальної дійсності; реальний світ, викривлений адресантом; результат експерименту, що підтверджує його істинність тощо. Уникнення будь-яких окремих чужостильових вкраплень створює уявлення про ідеальність, довершеність спеціального тексту, абсолютність вміщених у ньому висновків.

Отже, функція мовця – це складна когнітивно-прагматична категорія, що детермінована сферою його професійної діяльності, спрямованістю цієї діяльності на конкретний результат та її мету. Параметрами категорії "функція" у професійному дискурсі можна вважати такі:

- поліаспектність;
- дифузна сутність;
- дуалізм (вивчення поняття у статичі та динаміці);
- різновекторність;
- локальність (через відбиття у конкретній частині цього дискурсу).

Індивідуальна мовна стратегія не тільки демонструє особисті риси й уподобання адресанта, але й здатна модернізувати мову професійного спілкування. Розширення чи звуження спеціального поняття призводить до появи нової назви або класифікації чи підкласифікації понять.

Дуалізм можливий і як результат суперечностей, що виникають між функцією мовця як номінатора у професійній сфері й актуалізацією саме тієї функції мови, яка є домінуючою в різних зонах і секторах професійного дискурсу. Так, у навчальному секторі на перший план виходить акумулятивна функція, тоді як номінативна відходить на периферію. Такі суперечності можливі й між інтенціями мовця і його мовними можливостями.

У сучасному мовознавстві мова розглядається як продукт людської діяльності, яка реалізується через людину. У професійному дискурсі цей процес породжує й інспектує не тільки лінгвіст (як кодифікатор, редактор, рецензент), але й фахівець, який належить до іншої сфери знань. Ідеальна скоординованість дій фахівця і номінатора можлива лише за умови поєднання їх в одній особистості.

Завдання мовця у професійному дискурсі полягає не тільки в тому, щоб створити мовну канву тексту відповідно до норм мови, а й "інтегрувати видові назви в межах вищих рівнів кагеризації і диференціювати їх на найнижчому рівні у класифікаційній ієрархії номенклатурних назв" [3, 162].

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Кожина М.Н.* Стилистика русского языка / Маргарита Николаевна Кожина. – М.: Просвещение, 1977. – 223 с.; 2. *Лотман Ю.М.* Внутри мыслящих миров: Человек-текст-семиосфера-история / Юрий Михайлович Лотман. – М.: Языки русской культуры, 1996. – 464 с.; 3. *Селіванова О.О.* Сучасна лінгвістика. Напрями та проблеми / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава: Довкілля. – К., 2006. – 716 с.

Комарова О.С. (Київ, Україна)

До питання варіантності та системно-семантичних властивостей фразеологізмів у словацькій та українській мовах

У статті розглядаються деякі аспекти варіантності, синонімії, антонімії та полісемії фразеологічних одиниць у словацькій та українській мовах. Розглядаються ці питання з точки зору прояву їх системного характеру на синтагматичному рівні.

Ключові слова: *фразеологічні одиниці у словацькій та українській мовах, варіантність, синонімія, антонімія, полісемія.*

В статье рассматриваются некоторые аспекты вариантности, синонимии, антонимии и полисемии фразеологических единиц в словацком и украинском языке. Рассматриваются эти вопросы с точки зрения их системного характера на синтагматическом уровне.

Ключевые слова: *фразеологические единицы в словацком и украинском языках, вариантность, синонимия, антонимия, полисемия.*

Some aspects of variant, синонимии, antonymy and polysemy of phraseological units in the Slovakia and Ukrainian language are examined in the article. These questions are examined from the point of view of their system character.

Key words: *phraseological units in the slovak and ukrainian languages, variant, синониму, антониму, polysemy.*